

**Wenselijkheidsrapport ten behoeve van de Bijzondere Leerstoel
Ondermijningsstudies vanwege de Politieacademie**

**Faculteit Governance and Global Affairs, Universiteit Leiden
Den Haag, juni 2019**

Inhoud

1. Achtergrond en beschrijving van de Bijzondere Leerstoel
2. Institutionele inbedding van de Bijzondere Leerstoel
3. Taken en Activiteiten
4. Profiel

1. Achtergrond en beschrijving van de Bijzondere Leerstoel

De Politieacademie is het opleidings- en kennisinstituut ten behoeve van de Nationale Politie. Zij heeft een eigen onderzoeks- en kennegroep (onder leiding van prof. dr. E. Bakker) waaraan een aantal lectoren (acht) en onderzoekers (ongeveer twintig) zijn verbonden. Samen met de politie heeft de onderzoeksgroep van de Politieacademie een strategische onderzoeksagenda opgesteld, die formeel is vastgesteld door het ministerie van J&V. In de ontwikkeling en uitvoering van onderzoek is de Politieacademie zelfstandig.

Om haar onderzoeksfunctie te ondersteunen en te verbinden met de academische wereld, ondersteunt de Politieacademie enkele bijzondere leerstoelen. De hier voorgestelde leerstoel is een continuering van de bijzondere leerstoel die sinds 2006 aan Tilburg University (en zijn rechtsvoorgangers) was gevestigd. Deze leerstoel heeft zich de afgelopen jaren steeds meer gericht op de bestudering van de georganiseerde misdaad en ondermijning in Nederland. Dat had te maken met de groeiende maatschappelijke en bestuurlijke urgentie van het vraagstuk, maar ook met het belang ervan voor de politie, immers van nature een instantie die zich richt op aanpak van georganiseerde misdaad. Tegelijkertijd werd steeds duidelijker, dat de wijze waarop die georganiseerde misdaad zich in Nederland manifesteert – en die ook wel ondermijning wordt genoemd – om intensivering van de samenwerking tussen politie en andere organisaties vraagt.

Vanwege deze ontwikkeling naar de bestudering van georganiseerde misdaad en ondermijning, zoekt de bijzondere leerstoel naar inbedding in een omgeving waarin directe raakvlakken met het onderwijs- en onderzoeksprogramma bestaan.

De problematiek van ‘ondermijning’ heeft de afgelopen jaren in Nederland snel aan belangrijkheid gewonnen, en heeft een stevige positie gekregen op de agenda’s van de instituties die zich in Nederland met misdaadbestrijding bezighouden, zoals de Politie en het Openbaar Ministerie, maar ook op die van het nationale en lokale bestuur. Het onderwerp heeft een prominente plek gekregen in het regeerakkoord van het huidige kabinet, het neemt een belangrijke plaats in op de veiligheidsagenda van het Ministerie van V&J en talloze gemeenten houden zich actief bezig met de aanpak van ondermijning. Daarbij wordt vaak gesproken van de wenselijkheid van een ‘integrale aanpak’, waarbij intensief wordt samengewerkt tussen bestuur, politie, openbaar ministerie, belastingdienst en andere instituties. Duidelijk wordt steeds meer dat ook internationale samenwerking noodzakelijk is.

Het begrip ondermijning is niet gemakkelijk af te bakenen. Duidelijk is wel dat het bij ondermijning gaat het om effecten van georganiseerde criminaliteit op de samenleving: wat doet georganiseerde criminaliteit met een samenleving? Ondermijnende criminaliteit duidt dan op criminaliteit die de legale en beoogde werking van het samenlevingssysteem aantast. Georganiseerde criminaliteit is de oorzaak en het ondermijnende effect op de samenleving is één van die effecten – en niet per se het door de criminelen beoogde effect. Ze zijn niet uit op maatschappelijke ontwrichting maar die kan wel het gevolg van hun handelen zijn. Dat heeft dan vaak weer te maken met de enorme sommen geld die in Nederland rondgaan in de wereld van de georganiseerde drugscriminaliteit. Want ofschoon georganiseerde criminaliteit een aantal verschijningsvormen kent (zoals bijvoorbeeld mensenhandel en milieucriminaliteit) is de drugscriminaliteit er in Nederland de ruggengraat van. Internationale instanties als Europol, het EMCDDA en het UNODC zien Nederland inmiddels als centrum en logistiek draaischijf van de internationale drugsproductie en – handel.

De ondermijnende effecten van georganiseerde (drugs)criminaliteit op de samenleving zijn op drie niveaus te identificeren. Er zijn effecten op het *individuele* niveau, doordat de criminele wereld mensen verleid om

hand- en spandiensten te verlenen. De criminele drugswereld is omvangrijk, alom aanwezig, kent een laagdrempelige toegang en heeft op sommigen een grote aantrekkingskracht. Twee soorten mensen zijn in het bijzonder interessant voor criminelen: sociaal of economisch kwetsbaren en zij die op vitale posities zitten of specialistische kennis hebben. Er zijn *sociale* effecten, onder andere daar waar een combinatie is van gesloten, kansarme gemeenschappen en de invloed van een criminele drugswereld waar vaak sneller veel geld te verdienen is dan het voor hen lastiger bereikbare legale deel van het sociale systeem. En er zijn *systeemeffecten* op het niveau van het economische en rechtsstatelijke systeem. Onder economische effecten vallen de voor de hand liggende kosten als milieuschade door afvaldumpingen en de kosten die de inspanningen van overheidsdiensten, gemeenten en bedrijfsleven vragen om de samenleving (en zichzelf) tegen ondermijnende criminaliteit te weren. Belangrijk is ook, dat het financieel systeem onvoldoende weerbaar is tegen misbruik door criminele activiteiten; het biedt een kansenstructuur voor versluiering en anonimisering van criminele geldstromen en daarmee voor vermenging van legale en illegale bronnen. Ook op rechtsstatelijk niveau zien we ondermijnende effecten. Die wordt veroorzaakt doordat criminele elementen geld, intimidatie en geweld inzetten om bestuurders, het rechtssysteem en uitvoerende ambtenaren en journalisten op illegale wijze te beïnvloeden in de uitvoering van hun taken.

Uit deze probleemomschrijving vloeien de volgende vragen voort, die in de onderwijs- en onderzoeksactiviteiten van de leerstoelhouder centraal zullen staan:

1. Hoe zijn de ondermijnende effecten van georganiseerde drugscriminaliteit op individueel, sociaal en systeem niveau verder in kaart te brengen en te analyseren?
2. Hoe is te verklaren waarom deze verschijnselen zich in Nederland kennelijk in relatief sterke mate voordoen en wat betekent dat voor de aanpak ervan?
3. Op welke wijze ontwikkelt de zgn. 'integrale aanpak' zich en wat zijn de ontwikkelingsmogelijkheden maar ook de grenzen daarvan (dank bv. aan privacy en aan inzet van bestuursrechtelijke bevoegdheden van burgemeesters).
4. Wat zijn nieuwe manieren om over het verschijnsel en de aanpak daarvan na te denken (bv. via big data-analyse en internationale – financiële – samenwerking)?

2. Institutionele inbedding van de Bijzondere Leerstoel

De Bijzondere Leerstoel zal gevestigd zijn in het Instituut Security and Global Affairs (ISGA) binnen de Faculteit Governance and Global Affairs. ISGA is opgezet in 2016 en heeft in een korte tijd een sterk nationaal en internationaal profiel opgebouwd in onderzoek naar, en onderwijs op, het gebied van veiligheid, (contra)terrorisme, cyberveiligheid en inlichtingendiensten. Het Instituut is ontstaan uit het Center of Terrorism & Counterterrorism (CTC). Terwijl het CTC zich in eerste instantie uitsluitend richtte op het bestuderen van de politieke en wet- en regelgevingsaspecten van terrorisme en contraterrore, hebben de thema's die het Centrum onderzocht zich in de loop van de tijd verbreed. Zij omvatten nu onder andere: cyberveiligheid, crisis management, inlichtingen, diplomatie en internationale vrede en veiligheid. Een uitbreiding in de richting van georganiseerde criminaliteit en ondermijning stond al sinds de oprichting van het Instituut op het verlanglijstje.

ISGA maakt deel uit van de nieuwe en zich dynamisch ontwikkelende Faculteit Governance & Global Affairs (FGGA). FGGA is de jongste faculteit van de Universiteit Leiden en is gevestigd in Den Haag. De onderwijs- en onderzoeksmissie van FGGA is het bestuderen van wereldwijd opkomende sociaal-economische uitdagingen zoals terrorisme, klimaatverandering, georganiseerde misdaad en economische crises vanuit een multi- en interdisciplinair perspectief. FGGA verzorgt academisch onderwijs op het gebied van openbaar bestuur, veiligheid en Internationale Betrekkingen, evenals diepgaande programma's voor professionals. De organisatie heeft een ondernemersmentaliteit, die tot uitdrukking komt in een

voortdurende zoektocht naar verbanden met andere academische disciplines en innovatieve onderwijsmethoden. De missie van de faculteit wordt versterkt door haar aanwezigheid in Den Haag, wat het samenbrengen van de perspectieven van academici en experts en professionals op het gebied van veiligheid, politie, crisismanagement, internationale betrekkingen, cyberveiligheid en inlichtingen mogelijk maakt. De groei en ontwikkeling van FGGA hangt nauw samen met de strategie en ontwikkeling van haar (momenteel drie) Instituten.

ISGA draagt bij aan deze strategie die is ingebed in de Leidse traditie van academische excellentie en samenwerking met de stad Den Haag. De opkomst van complexe en grensoverschrijdende uitdagingen op het gebied van veiligheid, is de kern van onderzoek en onderwijs aan ISGA. Het begrijpen van bestuurlijke uitdagingen en het reageren op grensoverschrijdende risico's en dreigingen in zowel de fysieke als ICT wereld vereist onderzoek dat gebruikt maakt van inzichten uit verschillende disciplines zoals bestuurskunde, politieke wetenschappen, Internationale Betrekkingen, sociologie, recht, filosofie, economie, filosofie en geschiedenis. Gebaseerd op dit gedeelde doel werken academici binnen ISGA aan drie hoofddoelen: (1) academische inzichten in moderne veiligheidsuitdagingen verbreden en verdiepen door middel van excellent internationaal, interdisciplinair onderzoek; (2) dit onderzoek vertalen naar onderwijs op hoog niveau dat de grenzen van bestaande universitaire programma's overschrijdt; en (3) op basis van wetenschappelijk onderzoek een bijdrage leveren aan beleidsmakers in Nederland en daarbuiten. Deze doelen en de grensoverschrijdende aanpak die onderzoek in ISGA kenmerkt vormen de fundamenteën van de nieuwe Bachelor Security Studies (BaSS) die van start is gegaan in het academische jaar 2017-2018, maar ook van de drie Masterprogramma's die aan het instituut gegeven worden, en van de drie Minoren die ISGA verzorgd.

ISGA heeft een snelle groei doorgemaakt. Sinds 2016 is het aantal personeelsleden van ISGA verviervoudigd van 22 tot meer dan 70, en het aantal studenten verdubbelde van 480 tot 830 (data oktober 2017).

Er zijn momenteel zes onderzoeksgroepen binnen ISGA:

1. *Terrorism and Political Violence*, onder leiding van dr. Bart Schuurman en prof. dr. Edwin Bakker
2. *Diplomacy and Global Affairs*, onder leiding van prof. dr. Antoaneta Dimitrova
3. *Cybersecurity Governance*, onder leiding van prof. dr. Bibi van den Berg
4. *Intelligence and Security*, onder leiding van dr. Constant Hijzen en prof. dr. Paul Abels
5. *Governance of Crisis*, onder leiding van dr. Sanneke Kuipers
6. *Physical Violence & Public Order*, onder leiding van dr. Marieke Liem

Binnen het Instituut zijn de volgende hoogleraren benoemd:

- Prof. dr. Joachim Koops, Leerstoel Security (tevens Wetenschappelijk Directeur)
- Prof. dr. Edwin Bakker, Leerstoel Terrorism and Counterterrorism
- Prof. dr. Antoaneta Dimitrova, Leerstoel Comparative Governance
- Prof. dr. Bibi van den Berg, Leerstoel Cybersecurity Governance
- Prof. dr. Madeleine Hosli, Leerstoel International Relations and
- Prof. dr. Rob de Wijk, Leerstoel International Relations and Security
- Prof. mr. dr. E.R. Muller, Leerstoel Recht en Veiligheid

Daarnaast zijn de volgende bijzondere hoogleraren en praktijkhoogleraren aan het instituut verbonden:

- Prof. dr. Paul Abels, Bijzondere Leerstoel Governance of Intelligence and Security Services
- Prof. dr. Alanna O'Malley, Bijzondere Leerstoel Nations Studies in Peace and Justice
- Prof. dr. Frans Osinga, Bijzondere Leerstoel War Studies
- Prof. mr. Jaap de Hoop Scheffer, Leerstoel International Relations and Diplomatic Practice
- Prof. drs. Bert Koenders, Kooijmans Leerstoel voor Vrede, Recht en Veiligheid

3. Positionering van de Bijzondere Leerstoel Ondermijningsstudies binnen ISGA

Het Institute of Security and Global Affairs, waarin de Bijzondere Leerstoel gesitueerd zal zijn, is, zoals hierboven beschreven, volop in ontwikkeling. Gezien de ambities en ontwikkeling van het Instituut is er behoefte aan een Bijzonder Hoogleraar op het gebied van Ondermijningsstudies. Vestiging van deze leerstoel draagt ook bij aan de wens het Instituut om de institutionele relatie met de Politie en de Politieacademie te versterken.

Een Bijzonder Hoogleraar Ondermijningsstudies zou er ten eerste aan bijdragen om binnen ISGA academische inzichten in georganiseerde misdaad te verbreden en te verdiepen door middel van excellent internationaal, interdisciplinair onderzoek. Daarnaast zou een Bijzonder Hoogleraar dit onderzoek kunnen vertalen naar onderwijs op hoog niveau. Tot slot zou hij/zij op basis van wetenschappelijk onderzoek een bijdrage kunnen leveren voor beleidsmakers in Nederland en daarbuiten.

4. Taken en activiteiten

De taken van de Bijzonder Hoogleraar zullen zijn:

- Bijdragen aan onderwijs in bestaande onderwijsprogramma's binnen ISGA, in het bijzonder in de *Minor Global Affairs* en de *Bachelor Security Studies*
- Publiceren op het gebied van ondermijning en georganiseerde misdaad in de breedste zin.
- Bijdragen aan het maatschappelijk debat op het gebied van ondermijning en georganiseerde misdaad en de aanpak daarvan, in het bijzonder gericht op de samenwerking tussen de politie en de andere betrokken organisaties, ook in internationaal perspectief.

5. Profiel

Om deze Bijzondere Leerstoel (0.2 fte) te bekleden zijn de Politieacademie en ISGA op zoek naar een kandidaat die:

- Gepromoveerd is in de sociale wetenschappen;
- Beschikt over een aansprekende visie op het gebied van ondermijning en georganiseerde misdaad in Nederland;
- Een uitstekende staat van dienst heeft als onderzoeker op dit gebied;
- Ervaring heeft met het ontwikkelen van academische programma's en lesgeven op zowel Bachelor als Master niveau;
- Ervaring heeft met het begeleiden van onderzoekers en studenten;
- Sterke mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden bezit, zowel in het Nederlands als in het Engels;
- Ervaring heeft met het deelnemen aan het maatschappelijk debat;
- Beschikt over een uitgebreid nationaal en internationaal netwerk; en
- Die wetenschappelijke kennis kan combineren met ervaring in en met de politie en in en met het openbaar bestuur.